

Іван Васильович КРИЦАК,

старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КОРУПЦІЯ: ДУХОВНО-ВИХОВНИЙ ЗРІЗ У РУСЛІ ЦІННІСНОЇ ПАРАДИГМИ КРИМІНОТЕОЛОГІЇ

*Где просто, там ангелів со сто,
а где мурено, там ни одного.
Где нет простоты, там одна пустота.
Преподобный Амвросий Оптинский)*

Аудиторія – це своєрідна операційна для викладача. Пишучи бездоганні наукові тексти, можна легко, розгубитись у масі людей. Як і у кожній творчій діяльності, викладання передбачає злету і падіння, успіхи і поразки, що залежить від багатьох факторів (детермінантів). Подібно як існує тілесна операція для лікаря, такою для викладача-теоретика є операція словесна, коли вже немає можливості читати наукові тексти, а треба дати відповідь негайно, застосувати той чи інший приклад, знання, внутрішньодуховні стани, які виявилися б дієвими (подібно як у кожній людині є фізична сила, такою є і сила духовна, яка здобувається багатьма благочестивими справами). Аудиторія – це анатомія людини, яка складається із мікро- та макрочастин, подібно як організм людини – з 90% води, яка має здатність змінювати свою структуру під дією зовнішніх обставин. Якщо ж спочатку було Слово (Ін. 1:1), тоді ним слід вправно оперувати – як лікар скальпелем чи воїн зброєю. В такому випадку є можливість впливати на маси народностей.

Хіба може бути вища місія в цьому житті, аніж боротись зі злом, злочинністю, бачити його прояви, стани низин гріховного падіння людини? Кримінологія в цих процесах здатна відкрити світоглядність кримінологічного мислення, коли «заточеність» мисленневих процесів відбувається на присікання беззаконня. Міждисциплінарне вивчення кримінології відкриває невичерпні простори внутрішнього світу людини. Саме її пізнання дозволяє побачити глибини людської свідомості, із залученням знань з

психології, духовності та процесів зовнішнього світу, які за умов хаосу і безладу, суєти-суєт не вдається спостерігати. Розроблення кримінотеології може привнести в юридичну науку багато раціональних плодів, зокрема з позицій формування державної ідеології на засадах теоцентризму, коли в юриста існує можливість дізнатися у найдрібніших деталях живі істини на прикладах життя святого чи притч Спасителя, в яких розповідається про благочестиві стани людського буття.

Істинний кримінолог повинен випереджати події. Немов пророк, він розгортає простори майбуття і розчищає нечистоту довкола нас. Здавалось би, жодна ідеологія в нашій державі (стаття 15 Конституції України), не визнається як обов'язкова. Однак виникає закономірне питання, чи може держава існувати без ідеології? Це своєрідна карта доріг, яка веде до успіху, досягнення бажаних цілей. Тоді якою вона повинна бути: людиноцентристською чи державоцентристською? І однієї й іншої, широти прав людини у аспекті гріховності ми наситились досхочу. При всьому різноманітті підходів слід пам'ятати, що людина – істота егоїстична, і виводити її в ранг божества небезпечно. Значить, слід апелювати до вищої сфери, – духовно-ціннісного розуміння Всесвіту, коли все ж центром усього є Бог (звідси так важливо досліджувати багато проблем з позицій теології, кримінотеології). Людина, створена за образом і подобою Божою, покликана (і це найголовніша її місія) послужити ближньому (Мф. 20:25), особливо у горі, біді і відчаї. На цих концептах, власне, і повинна вибудовуватись головна ідея (ідеологія) держави.

Кримінологія – це єдина наука у своєму роді, яка вивчає прояви зла, злочинність предметно, з міждисциплінарних позицій. Тут будь-які значення можуть бути корисними, як-от виокремлення благочестивих настанов сьогодення чи історичної дійсності, коли, наприклад, багатодітні сім'ї беруть на виховання дитину з вадами ДЦП, щоб власні не вирости егоїстами, мали співстраждання до ближнього, діючи за принципом «чужих дітей не буває». Адже зло злом не переможеш, відповідні жорстокі стани боротьби зі злочинністю породжують ще більшу агресію. Тоді як діяти? Святе письмо говорить: хто вдарив тебе у праву щоку – підстав ліву (Мф. 5:39), а народна мудрість: хто у тебе каменем – ти у того хлібом. Як бачимо, на ключову роль виходить його величність Добро. Однак, раціонально замислившись, можна сказати: якщо дозволити злу торжествувати і не застосовувати старозавітній принцип Таліона, то відбудеться справжнє тотальне панування зла, підміна понять, чого аж ніяк допустити не можна. Закон відплати невидимим і зримим чином діє, відображається на людині, цілих народах і національностях, державах і цивілізаціях, коли несправедливе припущення чи безневинна кров «вопиет к небу» про справедливе покарання, що заставляє мислити у ключі золотого правила моралі: «поступай з іншими так, як би ти хотів, щоб вони поступали з тобою», «не роби іншим того, чого не бажаєш собі» чи євангельської заповіді: «Ітак, во всім, как хотите, чтобы с вами поступали люди, так поступайте и вы с ними, ибо в этом закон и пророки» (Мф.7:12).

Про корупцію здавалось би вже все сказано, однак кожного разу відкриваєш для себе нові смисли її актуалізації та подолання. На сьогодні нормативна база перенасичена зовнішньою профілактикою (превенцією, попередженням, протидією, запобіганням) та дієвою боротьбою, однак люди споконвіків хочуть «хліба і видовищ». Досі жодних гучних справ стосовно олігархів, чиновників так і не були доведені до завершення з винесенням вироку про реальне відбування покарання за прикладом румунської прокурора Лаури Ковеші. І ця боротьба може продовжуватись, як у народі говорять, до Другого пришествя Христового.

Забуваємо головне: віра у силу заохочення і стимулів міліє, коли на духовному рівні відчувається безкорислива вимогливість чи бажання наживи, коли принцип «вище права може бути милість, а вище справедливості – прощення» так важливо втілити в життя. Молодь у всі часи була рушієм прогресивних змін, однак як же вони відбудуться, коли старше покоління не змінюється, а молода генерація управлінців без досвідчених наставників не здатна професійно розв'язати комплекс складних завдань. Водночас терпіння людей не безмежне, і вже бачимо велику кількість криміногенних станів, які поступово переростають у військові протистояння. Можливо, саме на цьому поприщі корупція відіграє ключову, нищівну роль, коли багаті багатіють, бідні бідніють, а лжепатріотизм під прикриттям корупції процвітає. Постулат про те, що прибиральниця може керувати державою, давно розвінчаний. Очевидно, необхідні неабиякі знання та людяність, порядність, віра у силу добра і справедливості.

Так, окремі нормативні положення законодавчої бази дублюють одне одного, функції державних органів переплітаються. Пріоритетним завданням, подібно як «голос волаючого в пустелі» (Мк. 1:3), є ідеологічна, духовно-сутнісна і ціннісна профілактика і відповідна боротьба передусім в «умах і головах» чиновницького апарату та населення, з метою трансформації свідомості у благочестивому руслі, дотримання, здавалось би, простої Заповіді: «Не вкради» чи євангельського постулату: «легше верблюду пролізти через іглице вушко, аніж багатому увійти у Царство Боже» (Мф. 19:24); народної мудрості: «Бедний милостиню багатого питається, а багатий молитвою бедного спасається», «ситое брюхо до молитви глухо», «ситий голодного не розуміє». За словами Спасителя, «сей же род изгоняется молитвою и постом» (Мф. 19:24). Саме тому комфорт і надмірність квазіпотреб, які спаплюжують образ Божий у людині, коли зачерствілість серця створює справжню «теорію парадоксальних ілюзій» про зовнішню видиму боротьбу з корупцією, а не внутрішньозмістовну.

Тут, можливо, слід керуватись принципом «у гробу кишень не має», і на той світ нічого з собою не заберемо, окрім добрих справ. Іоанн Златоуст з цього приводу наголошує: «Твоє лише те, що ти віддав ближньому» У цьому контексті слід порозмірковувати над вічністю, трискладовою сутністю людини у контексті «Духу, Душі і Тіла», а не біосоціальної складової чи

дарвіністського трактування про походження людини. Можливо, слід замислитись, чому Каїн вбиває Авеля, і хто є родоначальником людського зла, яке значення має нерозкаяний гріх Адама і Єви у розвитку станів злоби і жорстокості, цинізму і заздрості. Однак Добро завжди перемагає: з'являється нове потомство на зміну благочестивому Авелю – велика цивілізація Сіфова, яка відроджує благочестиве начало і занепадає в результаті гріховності, точніше трансформується у нові стани благочестивого Лота у содомо-гоморській дійсності на місці, де зараз мертве море. Треба сказати про наслідника сіфового коліна, – Ноя, яке значення мало його прокляття на сина Хама у цивілізаційному вимірі. Зрештою, чи зможемо ми відкупитися на Страшному Суді Христовому?

Вивчення міжнародного досвіду боротьби з корупцією є надзвичайно важливим з використанням різних моделей відповідної профілактики (протидії). З позицій кримінології треба акцентувати увагу на «теорії розбитих вікон» та моделі «САРО» (сканування, аналіз, реагування та оцінка). Цілком імовірно, що остання є найбільш перспективною та дієвою у використанні явищ корупції. Однак спочатку виникає закономірне питання: чи зовнішня чистота і благополуччя спонукають до меншого вчинення правопорушень і злочинів? Як показує практика, не завжди. У Нью-Йорку, наприклад, практичним застосуванням «теорії розбитих вікон» вдалося викоринити «татування» стін будинків і метро вандалами. Вказана теорія мала свою найбільш успішну дію та була вперше ефективно втілена на практиці. Проте на ці процеси суспільство фактично не реагувало, мовчало, а згодом відповідні «тату» еволюціонували на тілі людини у виді «наколок», що нині маємо змогу спостерігати як масове явище молоді, стало відповідною топ-культурою. Отже, якщо відповідним чином мовчати на беззаконня, воно має властивість еволюціонувати, розпросторювати ся, «унормовуватися» у значно більших масштабах, що шкодить людському існуванню і загрожує духовному життю, благочестивому стану людини, – спасінню душі, яка є найціннішим даром. Попри зовнішнє благополуччя, Японія займає першість за суїцидальними випадками. Тут є показовим приклад Афону, коли, за словами Єфрема Аризонського, відбудеться падіння Святої Гори за умов, коли монахи почнуть замість молитвенного діяння велике будівництво, тотальне прибирання, тощо. Цікавою є інша повчальна історія. Так, в одного монаха завжди було неприбрано у кімнаті, а в іншого – чистота і порядок. Один весь час витрачав на молитву, що йому ніколи було й поприбирати у келії, а інший більшість часу прибирав, а на молитву залишалось мало сил. Так, девізом Святогірської лаври, що на Донбасі, став вислів: «Монаха спасють дві речі – фізичний труд і молитва». Тому так важливо найдорогоцінніше, найкраще віддавати Богові. Перше, що необхідно зробити, піднявшись від сну як духовної смерті людини – це помолитися. Вечірніми молитвами ми немов закриваємо будинок на замок, щоб жодний злодій не підкрався і не вчинив безладу у нашому житті. Подібно як риба без води

припиняє існування, так і людина втрачає свою духовну сутність без молитви. І в час війни вона, молитва, має зайняти основне місце в житті кожної людини, незважаючи на скептицизм чи зневагу з боку науковості, хоча б з позицій формування ідеологічної складової держави. «Утром встал и помолился на весь день, благословился и идешь по всем дорогам, не один, а вместе с Богом». З іншого боку, «ничто нечистое не выйдет в Царство божее». Зовнішня ж чистота спонукає до внутрішньої впорядкованості. Вона подібна до типу людей, яких можна віднести до «чистюль», які спочатку вичищають найбільший бруд, а згодом на сонці видніються найдрібніші деталі та недопрацювання у виді «пилюки».

Дієва протидія на рівні стратегій і тактик нині як ніколи необхідна. Тому, на наше переконання, справжня боротьба можлива, якщо відбулась переміна свідомості і мислення у напрямку благочестивості і викорінення зла. Як писав класик, якщо почав говорити про патріотизм: знай, щось десь вкрали. І сьогодні спостерігаємо велику кількість корупціонерів на різного рівня посадах, які намагаються позбутися «неугодних» особистостей.

Насамкінець: допоки в житті на духовному рівні не відбудеться переміна свідомості на засадах принципів непідкупності, добра і милосердя, з одночасною вимогливістю до самого себе, – до тих пір не буде добродетельних змін довкола нас. Маємо задуматись над тим, що не вимірюється жодними матеріальними цінностями, заради віри у добро, справедливості та перемогу.

Лівова частка сучасної кримінологічної науки присвячена боротьбі з корупцією шляхом розроблення її нового напрямку – антикорупційної кримінології. Зважаючи на корупційні ризики і загрози, дана проблема потребує детальнішого обґрунтування та подальшого обґрунтування з духовно-ціннісних позицій.

Одержано: 03.10.2022

Олександр Дмитрович КУРІЛКІН,

курсант групи Ф1-204

Харківського національного університету внутрішніх справ

Віталій Олегович НАЙДА,

дізнавач сектору дізнання Харківського районного управління поліції № 2

ДО ПИТАННЯ МІСЦЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ УПОВНОВАЖЕНИХ У СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Протягом тривалого часу незалежна Україна робить впевнені кроки з подолання корупційних проявів у діяльності посадових осіб органів